

YENİ MERSİN GAZETESİ'NDE (1935-1942) MERSİN KURTULUŞ GÜNÜ KUTLAMALARI

Öğr. Gör. Dr. Yelda TUTAR SERTER*

ÖZ

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte Osmanlı Devleti tarafından 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması Anadolu'yu İtilaf Devletleri'nin işgaline hazır hale getirmiştir. İtilaf Devletleri arasında yapılan paylaşım planları sonucunda Fransızlara bırakılan Çukurova'da Ermenilerin silahlandırılmasıyla Türklere karşı baskı ve şiddet artmaya başlamış ve Güney Cephesinde direniş Kuvâ-yı Milliye birlikleri ile sivil örgütler aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Sakarya Meydan Muharebesi'nin zafere ulaşmasıyla birlikte Fransa ve Türkiye Büyük Millet Meclisi arasında yapılan Ankara Antlaşması ile Millî Mücadele'nin Güney Cephesindeki savaşlar sona ermiştir. Güney Cephesinin Fransa tarafından boşaltılması ile birlikte Mersin'de 3 Ocak tarihinde düşman işgalinden kurtulmuş ve bu tarih Kurtuluş Günü olarak kutlanmaya başlamıştır. Şehirde belirli bir program dâhilinde başlayan kutlamalar Halkevinin desteğiyle çeşitli etkinliklerle gerçekleştirilmiştir. Halkın Millî Mücadele döneminde yaşadığı zorlukların anlatıldığı söylevler, şiirler ve temsillerin yanında Halkevi bandosunun çaldığı marşlarla Kurtuluş Günü büyük bir heyecanla kutlanmıştır. Bu etkinliklerde gerçekleştirilen söylevler halkın Millî Mücadele yıllarına ait anılarını tazelerken ulus olmanın önemine de işaret etmektedir. Etkinliklerde Millî Mücadele'ye katılan mücahitlerin de bulunması bu anıların taze tutulması bakımından önemlidir. Çalışma Mersin Kurtuluş Günü etkinliklerini konu edinmektedir. Yeni Mersin Gazetesi'nin 1935-1942 tarihleri arasında yayınlanan nüshalarından yararlanılarak hazırlanan çalışma etkinliklerin kapsamı, seyri ve yansımalarını ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Millî Mücadele, Güney Cephesi, Mersin, Kurtuluş Günü.

MERSIN LIBERATION DAY CELEBRATIONS IN YENI MERSIN NEWSPAPER

ABSTRACT

After the end of the First World War, the Armistice treaty of Mondros, signed by the Ottoman State on October 30, 1918, made Anatolia ready for the invasion of the Entente States. As a result of the exchange plans between the Entente states, pressure and violence against the Turks began to increase with the arming of the Armenians in Chukurov, which was left to the French, and resistance on the Southern Front was carried out through kuva-Yi Milliye troops and civilian organizations. With the victory of the Battle of Sakarya Square, the Ankara treaty between France and the Grand National Assembly of Turkey ended the wars on the southern front of the national struggle. Along with the evacuation of the Southern Front by France, Mersin was liberated from enemy occupation on January 3 and this date began to be celebrated as liberation day. Celebrations that started within a certain program in the city were held with various events with the support of Halkevi. Liberation Day was celebrated with great excitement with speeches, poems and representations describing the difficulties experienced by the people during the national struggle, as well as anthems played by the Halkevi band. The speeches held at these events refresh the people's memories of the years of national struggle, while also pointing out the importance of being a nation. It is important to keep these memories fresh to have Mujahideen participating in the national struggle at the events. The study focuses on Mersin Liberation Day Activities. The scope, course and reflections of the working activities

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, yeldatutar@comu.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-0198-8589

prepared by using the copies of Yeni Mersin newspaper published between 1935 and 1942 are discussed.

Keywords: National Struggle, Southern Front, Mersin, LiberationDay.

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'na Almanya'nın müttefiki olarak katılan Osmanlı Devleti'nin savaştan yenilgiyle ayrılmasının ardından yeni bir dönem başlamış, 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile İtilaf Devletleri Anadolu'yu işgale başlamışlardır. İngiltere ve Fransa, işgallerini haklı gösterebilmek için Mondros Mütarekesi'nin 7. Maddesi'ni kullanmışlardır. Bunun sonucu olarak İngiltere 3 Kasım 1918'de Musul'u, 9 Kasım 1918'de de İskenderun'u işgal etmiş ve askerî harekâtı Adana, Antep, Maraş yönünde genişletmiştir. Fransızlar da 11 Aralık 1918'de Dört Yol'a, 17 Aralık 1918'de Mersin'e çıkarma yapmışlardır. Güney bölgesinde Fransızların Ermeni lejyonerleri ile desteklenmiş orduları ile Aralık 1918'de Mersin, Adana, Tarsus, Ceyhan, Karataş, Misis ve Toprakkale'yi işgal etmeleri üzerine Adana'nın Türk kalması için kurulan Kilikyalılar Cemiyeti, işgalcilerin komiserlerine birer bildiri göndererek Çukurova'nın nüfus, arazi ve tarihi olarak Türk olduğunu anlatmaya çalışmıştır. (Sonyel 2002: 1010-1011).

İngiliz ve Fransızların Güneydoğu Anadolu bölgesindeki bu işgal hareketleri 15 Eylül 1919'da yapılan Suriye Antlaşması'yla yeni bir yön kazanmıştır. Bu anlaşmaya göre Musul'u elde eden İngiltere, 1 Kasım 1919 tarihinde Adana, Maraş, Antep ve Urfa'dan çekilerek yerini Fransa'ya bırakmıştır. Bunun üzerine Fransızlar Adana, Antep, Maraş ve Urfa'da işgallere başlamıştır. Bu bölgelerde bulunan halk kendi imkânlarıyla düşmana karşı koymuş işgale direnmiş ve böylece 12 Şubat 1920 tarihinde Maraş, 11 Nisan 1920'de Urfa, 25 Aralık 1921 tarihinde Antep, 5 Ocak 1922'de de Adana Fransız işgalinden kurtulmuştur.

Atatürk Çukurovalılara hitaben; "Çukurovalılar, siz düşmanlarla burun buruna harp ettiniz. Mücahitlikte iştihar eden kahramanlar çıkardınız. O mücahitlerle dünyayı hayretlere düşüren kıymetli neticeler verdiniz." diyerek Millî Mücadele'de Çukurova halkının göstermiş olduğu kararlılığın ve kahramanlığın önemini belirtmiştir. (Yeni Mersin 5 Ocak 1941: 1).

Yeni Mersin Gazetesi yayın hayatına 24 Temmuz 1928 yılında başlamıştır. Gazetenin sahibi M. Fuat Bey'dir. Mersin özelinde çevre ilçe ve şehirlerden de haberlere yer veren gazete Mersin'in Kurtuluş Günü etkinliklerine geniş yer ayırmıştır. Kurtuluş Günü etkinlikleri programlarından, halkevi faaliyetlerine, halkın coşkusuna ve bayramın halkın üzerindeki etkisine kadar birçok ayrıntıyı içeren gazete temsil fotoğraflarının yanında Kurtuluş Günü etkinlikleri fotoğraflarına da geniş yer vermiştir. Mersin kurtuluş Günü ile ilgili yapılan haberler, paylaşılan anı ve fotoğraflarda Millî Mücadele'nin önemini anlatmaya, bağımsızlığın kazanılmasında yaşananlar hafızalarda taze tutulmaya çalışılmıştır.

Millî Mücadele Dönemi'nde Mersin

Osmanlı İmparatorluğu'na ait toprakların paylaşılmasına yönelik olarak 26 Nisan 1916'da İngiliz Albay Mark Sykes ile Fransa'nın eski Beyrut Konsolosu François Georges Picot arasında Leningrad'da yapılan Sykes-Picot Anlaşması'na göre, İngiltere

ve Fransa bölgeyi aralarında paylaşmışlardır. (Uçarol 1995: 494-495). Bu anlaşmaya göre İngilizler, Filistin ile Musul dışında Irak'ı, Fransızlar ise Suriye'den başka bütün Güney Anadolu'yu alacaklardı. Böylece Türkiye'de İskenderun ve Mersin limanları ile Ergani bakır madenleri ve Kilikya (Çukurova) pamukları, Fransızlara bırakılıyordu. Fakat İngilizler Musul petrolünü bırakmak istemedikleri için Antep, Maraş ve Urfa illerini koz olarak tutmak kararıyla Sykes Picot sözleşmesinin uygulanması yönünde harekete geçmişler, 1 Ocak 1919'da Antep'i, 22 Şubat'ta Maraş'ı ve 24 Mart 1919'da ise Urfa'yı işgal etmişlerdir. 17 Aralık 1918'de Mersin'in işgal edilmiş ve bu tarihte yaşananlar Şeref Genç tarafından şöyle aktarılmıştır;

“17 Aralık 1334-1918 veya 1 Ocak 1355-1919 sabahı Mersin limanında yığılan savaş ve taşıt gemileri çıkarma hazırlığını bitirmişler, savaş gemileri ilerili, gerili ve aralıklı yan yana sıralanmışlar, islim üzerinde toplarını Mersin'e çevirmişlerdi. Taşıt gemileri ise bunların gerilerinde etrafları birçok filika, istimbot ve sandallarla çevrili idi. Gemiden gemiye gidip gelen istimbotlar göze çarpıyordu... Mersin Jandarma Teşkilatı bir bölüktü. Bu bölüğün bir kısım eratı terhis edildiğinden pek az mevcudu kalmıştı. Bölük komutanı Yüzbaşı Talat Bey de istifa ettiğinden Bölük komutan vekilliği Başçavuş Abdülkadir'e verilmişti... Çıkacak kuvvetlerle halkın temas etmemesi için de elden gelen yapılmıştı... Çıkan bu kuvvetler derhal deniz kenarında ve iskele civarındaki saha etrafında tertibat alıyorlardı. Bundan sonra istimbotlar, filikalar, sandallar birbiri ardına gelip giderek çıkarma yapıyorlardı. Düşman planlı hareket ediyordu... Çıkan kuvvetler Müslüman ve Mecusi, Hintli askerlerdi. Subaylarının bir kısmı da Hintli idiler. Komutanları da Mister “Bak” idi...” (Bozkurt 2018: 415)

İngiltere, 15 Eylül 1919'da “Suriye İtilafnamesi” isimli anlaşma ile Musul'a karşılık bu yerleri Fransızlara bırakmıştır. (Ener 1996: 1). Fransızların, Adana, Mersin, Osmaniye, Maraş, Antep ve Urfa bölgelerini işgal etmeleri üzerine, adı geçen bu yerlerde, yerli halkın teşebbüsü ile sivil halk veya milislerden oluşan çete adı verilen millî müfrezeler kurulmuş, işgal kuvvetlerine karşı çıkılmaya, baskınlar verilmeye başlanmıştır. Kozan'ın işgalini takiben, ilgileri olmadığı halde, Ermeni Kırkor Yaver'in öldürülmesinden sorumlu tutulacakları korkusu ile Kozan'dan kaçarak, bir süre Konya'da kalan, Emmi Mustafa lakaplı dava vekili Mustafa Faik (Üstün), Sehliskoğlu Hasan, Belediye Kâtibi Ali (Arık), Kurtoğlu Hulusi ve Topaloğlu Halil, Sivas Kongresi sıralarında çeşitli girişimlerde bulunmuş ve gerekli direktifleri almak üzere, 24 Ekim 1919'da Sivas'a gelmişlerdir. 30 Ekim 1919 günü akşamı Sivas Lisesi'nde Heyet-i Temsiliye ile 31 Ekim gecesi geç vakitlerde de Mustafa Kemal ile görüşen heyet, yörede, halkın mücadelesine yön verecek bir komutanın görevlendirilmesini istemiş ve Mustafa Kemal, 1 Kasım 1919 tarihinde Kilikya Kuvâ-yı Milliye Umum Komutanlığı adını verdiği bir komutanlık kurmuştur. Bu komutanlık, Adana vilayetinin tamamı ile Tarsus ve Mersin bölgesini kapsıyordu. Kilikya Kuvâ-yı Milliye Komutanlığı'na Topçu Binbaşısı Mehmet Kemal, yardımcılığına Piyade Yüzbaşısı Osman Nuri atanmıştır. (Çelik 2013: 631).

Mersin Cephesi Nasıl Kuruldu?

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Mustafa Kemal, Liman Von Sanders'ten ordunun komutasını Adana'da devralarak VII. Ordu Komutanlığı'nı üstlenmiş ve Osmanlı Genelkurmayı'na telgraf çekerek Toros tünellerinin işgal edilmesiyle ilgili daha fazla açıklama istemiştir. (Tansel 1991: 38).

Mustafa Kemal Adana'ya geldikten sonra şehrin ileri gelenleri, aydınları ve halkla yakın ilişki kurarken yöre aydınlarının görüşme isteklerine de olumlu cevap vermiştir. Mustafa Kemal'in Mersin'e gelişi 5 Kasım 1918'dir. Mersin'de mutasarrıfla ve jandarma bölük yüzbaşısı ile görüşen Mustafa Kemal depodaki silahların bol cephane ile dağ köylerine dağıtılmasını tavsiye etmiştir. (Kurtuluş Savaşı'nda İçel 1971: 29-31). Adana'da kısa bir süre kalmış olmasına rağmen, Millî Mücadele'ye temel oluşturan önemli adımlar atan Mustafa Kemal emrinde ve yakınındaki komutanlar ve kurmaylarla birlikte, başarılı bir iş birliği gerçekleştirmiştir.

Konya Heyet-i Merkeziyesi Kuvâ-yı Milliye teşkilatında görevli kaymakam Hüseyin Hüsnü imzalı vesikayla, Ilgın kazasında Kuvâ-yı Milliye teşkilatında görevli olan Yüzbaşı Emin Resa Bey'e (Emin Alan Karakaş)¹ 15 Aralık 1919 tarihinde "Adana'ya Müretteb 1 numaralı Kuvâ-yı Milliye Müfrezeleri Kumandanlığı'na tayin edildiniz. Hemen teşkilata başlayınız." emri verilmiş ve böylece Konya'da nazari olarak Adana cephesi kurulmuştur. Bu emir² üzerine Mersin cephesinin ilk kumandanı Emin Arslan Karakaş Konya'da teşkilata başlamıştır. Hasan Tahsin, Şahin Efe, Abdullah Niyazi, Adanalı Hacı Ali, Adanalı Şükrü, Adanalı Yusuf Çavuş, Adanalı Arap Mehmet Çavuş, Tatar Abdullah Çavuş, Vanlı Yusuf, Tayyare Üsteğmeni Nuri, Çerkes Süleyman, Argıdhanlı Ali Efedan oluşan ilk kuvvet Karaman'a gelmiştir. 5 Ocak 1919'da Mustafa Nail ve Tevfik Bey'in katılmasıyla Karaman'dan Mut'a hareket ederek burada teşkilatlanmışlardır. 6 Şubat 1919'da Emin Aslan yanında eşi ve oğulları Şinasi ve Nasih ile birlikte Mağara'ya³ gelerek Vezir Çavuş ile birleşmişlerdir. (Yeni Mersin 5 Ocak 1941: 2). Bir takımdan bile daha az olan bu grubun Mağara'ya ulaşması üzerine dönemin Nahiyeye Müdürü Hüseyin Rıza, Silifke Mutasarrıflığı'na şu haberi göndermiştir; "Bugün iki taburu mütecaviz top mitralyözlerle mücehhez Emin Arslan Bey kumandasındaki Kuvâ-yı Milliye Mağara'ya gelmiş ve asayiş berkemal bulunmuş olduğu arz olunmuştur." (Yeni Mersin 5 Ocak 1941: 2).

Emin Aslan Karakaş Mağara'da kaldığı kısa süre içinde yeni katılan isimlerle kuvvetlerini oluşturmuştur.⁴ Atatürk'ün 11 Şubat 1919 tarihli emrinde; Adana, Antep, Maraş mıntikasında teşebbüsün zorunlu olduğundan bahsedilerek, kuvvetlerin Mersin'e geçmesi istenmiştir. Bu bölgede düşman askeri birliklerinin şüpheli hareketlerinden söz

¹ Mondros Mütarekesi'ni takiben geldiği Konya Ilgın'da, işgallere karşı bir millî müfrezeye kurmak kararı aldı ve önce Ilgın Kuvâ-yı Milliye Heyeti'ni oluşturdu. Mersin ve çevresinde işgallere karşı savaşı başlatıp yönetecek bir komutan gönderilmesi isteği üzerine, M. Kemal Paşa ve Heyet-i Temsiliye'nin onayıyla, Emin Aslan takma adıyla Adana'ya Müretteb 1. Nolu Fedâi Müfrezeler Komutanı atandı. Konya'dan başlayarak müfrezesini oluştururken; bir taraftan da Mut ve özellikle Silifke, Erdemli taraflarında Ermeniler ve Fransızlarla yaptığı I. ve II. Su Bendi Muharebelerinde başarılı oldu. Bkz: (Çelik 2013: 665).

² Verilen talimata göre; Konya'dan başlanarak, Çumra, Karaman, Mut, Mağara, Silifke ve çevresinde süratle teşkilat kurulacak, Mersin ve çevresinde düşmanla temas başlatılacak, birlikler Adana yönüne ilerletilecekti. Milis kuvvetlerine: Adana ve Havalisine Müretteb Kuvâ-yı Milliye Fedâi Müfrezeleri adı verilecek. Komutan ve imzası: Yüzbaşı Emin Aslan olacaktı. Bkz: (Çelik 2013: 623).

³ Adana Tufanbeyli ilçesinin eski adıdır.

⁴ Emin Arslan Bey kuvvetlerini şu şekilde oluşturmuştur; 6 mevcutla Şahin Efe birinci, 17 mevcutla Mustafa Nail ikinci, 11 mevcutla Adil üçüncü, 11 mevcutla Süleyman süvari bölüğü kumandanlığına tayin edilmiştir. (Yeni Mersin 5 Ocak 1941: 2).

edilmekte ve çete savaşı yapılması gerekliliğinden bahsedilmektedir. Ayrıca demiryolu hattının tahrip edilmesinin gerekliliği de belirtilmektedir. (Yeni Mersin 5 Ocak 1941: 2). Bu emir üzerine 45 kişilik bir kuvvetle Mersin'e geçmişler, kuzeyden güneye doğru kurulan hattın merkezi Şahin Efe, kuzeyde Mustafa Nail, sahil kısmı Kız Kalesi Adil'in kumanda ettikleri bölüklere verilmiştir. Emin Arslan süvari bölüğü ile beraber Silifke'de teşkilatını genişletmek ve eksikliklerini gidermek amacıyla 6 Mart 1919 tarihinde Silifke'ye inmiştir. Silifke'de bir Kuvâ-yı Milliye bölüğü teşkil edilerek Belediye Başkanı B. Sami ve Silifke Heyet-i Merkeziye üyelerinden İçel milletvekili B. Hafız Emin'in tavsiyeleriyle Tayyare Üsteğmeni Nuri aynı zamanda Silifke mutasarrıfını kontrol etmek üzere kumandan tayin edilmiş ve Emin Arslan 12 Mart'ta Mersin istikametine hareket ederek Sosan oğlu kahvesini geçici karargâh olarak belirlemiştir. Kuvâ-yı Milliye'ye katılımların artması ile birlikte düşmanla mücadele de artarak düşmanın faaliyet sınırları daraltılmıştır. Emin Arslan karargâhını Başnalar-Emirler köyü arasındaki ormanlığa kurmuş ve düşman kuvvetlerini Mersin şehrinde tutsak etmiştir. Yeni Mersin 5 Ocak 1935: 2).

Kuvâ-yı Milliye'nin bu başarısı üzerine Büyük Millet Meclisi Mersin cephesi fedailerine 30 Mayıs 1920 tarihinde şu telgrafla teşekkür etmiştir;

"Mersin Grubu Komutanı Emin Arslan Bey'e; Mintikanızda görülen eseri intizam ve ibraz edile gelmiş olan fedakârlık ve muvaffakiyetiniz Büyük Meclisi Riyaseti'nin ışarı telgrafisine atfen Konya'da 41'nci fırka kumandanlığından bildirilmekle olvecihle tebliğ ve tefsir olunur efendim. Mersin Cephesi'nin askeri bakımdan kuruluşunu hulasa edebildiğim kısımdan anlaşılacağı üzere bir avuç Türk kahramanları el ele, kalb kalbe vererek yüce başbuğlarının emrettiği şekilde Kurtuluş Savaşına atılmışlar ve damarlarındaki asil kanın icabı olarak büyüklükler yaratarak dostta, düşmana Türk'ün büyüklük ve kudretini göstermişler, bize bu mesut günü yaşamak bahtiyarlığını vermişlerdir. Ne mutlu Türküm diyene." (Yeni Mersin 5 Ocak 1941: 2).

Mersin Kurtuluş Bayramı Etkinlikleri

Çukurova'nın Fransız işgalinden kurtuluşu 5 Ocak tarihinde hazırlanan programlar ile kutlanmıştır. Kutlamaların büyük bir coşku içinde geçeceği günler önceden yapılan haberler ile halka duyurulmuştur. Binlerce kişinin katılımıyla gerçekleştirilen kutlamalara Mersin'e bağlı yerleşim yerlerinden de katılanlar olmuş ve binlerce köylü dönemin kıyafetleri ile müfrezeler halinde etkinliklere iştirak etmiştir. (Akşam 7 Ocak 1932: 4; Hakimiyet-i Milliye 11 Ocak 1932: 5.; Ulus 1 Ocak 1937: 7). Halkevi şehirde yapılması planlanan etkinlikler dahilinde çeşitli piyeslerin gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Kutlamalardan günler öncesinde yapılan toplantılarla üyeler piyeslerin provalarını gerçekleştirirken etkinliklerin canlı geçmesi amacıyla çalışmışlardır. (Yeni Mersin 31 Aralık 1934: 1). Kurtuluş günü etkinlikleri Yeni Mersin Gazetesi'nin ilk iki sayfasında yer alırken kullanılan manşetler ve fotoğraflarla günün anlam ve öneminin vurgulanması hedeflenmiştir.

1935 yılında Kurtuluş Günü'nün geniş halk katılımıyla ve coşkulu geçmesi için bir kutlama programı meydana getirilmiştir. Kurtuluş Günü etkinliklerinin düzenli geçmesi ve tüm planların başarılı bir şekilde uygulanması için bir komite

oluşturulmuştur. Komitenin yapmış olduğu programa göre; törenin sabah saat onda başlamasına ve Cumhuriyet alanında yapılmasına karar verilmiştir. Törenin plan dâhilinde yapılabilmesi için bazı tedbirler alınmıştır. Buna göre; (Yeni Mersin 5 Ocak 1935: 2).

1.Alandaki toplar atılır atılmaz fabrikalar ve limanlardaki vapurlar düdük çalacaklar ve bir dakika ayakta sessiz durularak, ulusal savaşta canını veren kahramanlara saygı duruşu yapılacaktır.

2.Halkevi bandosu İstiklal Marşı'nı çalacak, Atatürk saygı ile anılarak ulusun Cumhuriyet ülküsünden şaşmayacağına ant içilecektir.

3.Yapılacak resmigeçitte, asker, jandarma, polis müfrezesi, izciler, mektepler, sporcular ve halk Cumhuriyet alanından başlayarak Silifke Caddesinden geçerek tekrar alana gelecektir. Resmi geçit esnasında belirlenen yerlerden araç geçmeyecektir.

4.Belediyede de ayrıca bayramlaşma yapılarak halka film gösterisi organize edilecektir.

5.Akşam 18.00'de Halkevi'nde köylü konuklarla resmigeçit yapılacak, halkevi müsamere salonunda köylü konuklara müsamere verilecek, akşam ise Tüccar Kulübünde bir balo düzenlenecektir.

6.Şehirde bulunan tüm evler, dükkânlar, resmi daireler gündüz bayraklar gece ise ışıklarla donatılacaktır.

Toros Gençler Birliği de kutlama hazırlıklarına katılarak İstanbul Halkevi'nde bir toplantı yapmış ve Toros gençlerinin Millî Mücadele'deki kararlılıklarını ve cesaretlerini anmışlardır. Aynı gece İstanbul Radyosunda Taha Toros tarafından kurtuluş mücadelesinin ana hatlarını anlatan bir konuşma yapılmıştır. 7 Ocak akşamı da Maksim salonunda bir Toros gecesi yapılmış ve davetlilerin göğüslerine takılması için Çukurova mahsulü pamuk kozalarından şık rozetler hazırlanmıştır. (Yeni Mersin 3 Ocak 1935: 1).

Eğitim Müdürü Nahid Cemal Toker Kurtuluş Günü anısına yaptığı konuşmada Kurtuluş Savaşı'ndan ve Mersin halkının Millî Mücadele'ye desteğinden bahsetmiştir. Toker Anadolu'nun düşmana bırakılmayacağını şu sözlerle ifade etmiştir; "Burada bizim dilimiz, bizim gücümüz, bizim töremiz ve bizim yaşamız yaşayacaktır. Bunu kanlarıyla, canlarıyla bize emanet edenlerin çocuklarına kanımız ve canımızla armağan edeceğiz. Akdeniz'in öbür ucundan veya bilmem nereden gelecek tehlikelere karşı Toros haşmetli bir işaret gibi duruyor. Bu dağın dilinden anlayan bir çocuğu sıfatıyla bu işaretin manasını okuyorum. Yaklaşmayın, ölüm tehlikesi var. Yaşasın önderimiz Atatürk ve onun yağız ve yavuz çocukları." (Yeni Mersin 6 Ocak 1935: 2).

Yeni Mersin Gazetesi'nin 5 Ocak tarihli yazısında Kurtuluş Mücadelesi şu sözlerle aktarılmıştır;

"Toros doruklarında inanarak başına buyrukluk yangısı ile çarpışan Çukurova çocukları işgal ordularını hiç ummadıkları bir hezimetle uğrattıktan sonra Türk yurdunu istila hevesine düşenler için yürümeyeceğini anlamış ve diplomasi yolu ile uzlaşmaya karar vererek Ankara İtilafnamesini imzalamışlardı. Bu itilafname istiklal savaşının ilk zaferidir. O zaman Paris

Mümessilliği'ne tayin edilen Bay Ferid, Fransa'ya gitmek üzere beş kişilik bir heyet ile Yenice'ye gelmiş Mersin ve Adana'nın işgal kuvvetleri kumandanları tarafından parlak surette karşılanarak Türk yurduna yanlıs geldiklerini ima etmişlerdi. Bugünden itibaren işgal ordularına yordakçılık yapan ve bin türlü facia yaratan Ermeni, Rum ve Hıristiyan unsurların maneviyatı sarsılmış ve artık barınamayacaklarını anlayarak memleketi terk etmek mecburiyeti duymuşlardı. Trenler vapurlar her gün binlerce işgal faciasının yüzü kara yordakçılarını taşıyordu. Bu arada Fransızların verdikleri teminatta onları kandıramıyordu. Türk heyetinin Mersin'e gelişi Çukurovalılara bütün acıları unutturmuş ve işgal badiyesini boğmak gibi mutlu bir hadisenin arifesinde bulunduğu kanaati umumileşmişti. Nitekim aradan çok geçmeden 4 Ocak gecesi uğultu ile geçtikten sonra büyük hülyalarla gelen işgal orduları boyunlarını bükerek Türk yurdunu bombardıman eden zırhlılarına bindiler ve bu güzel Türk diyarını yıllarca topsuz, tüfeksiz yanık bağırının imanıyla kurtarmaya çalışan öz yurtlulara bırakarak gittiler." (Yeni Mersin, 5 Ocak 1935, s. 1).

1936 yılında Mersin'in düşman işgalinden kurtuluşunun yıldönümü dolayısıyla "Ulusal Savaş Sergisi" hazırlanmış, Mersin Halkevi'nin bando kolu çaldığı marşlarla törenin daha canlı kutlanmasına katkı sağlamıştır. (Yeni Mersin 23 Şubat 1936: 1).

Kurtuluşun on altıncı yıldönümünün coşkuyla kutlanmasını sağlamak için hazırlanan programın Cumhuriyet Meydanı'nda başlamasına karar verilmiştir. Belediyeden verilecek işaret ile fabrika ve vapurlardan iki dakika düdük çalınmış ve bu etkinlik bitene kadar tüm halk Millî Mücadele'de canlarını veren şehitlerin hatıralarına saygı duruşunda bulunmuşlardır. Şehir bandosu⁵ İstiklal Marşı ve Kurtuluş Marşı'nı çalmış, öğrenciler ise manzumeler söylemiştir. Akşam Ticaret Okulu'ndan Hasan Tümen ve Ortaokul öğretmeni Fatma Hanım birer şiir okumuşlardır. (Yeni Mersin 6 Ocak 1938: 1).

Geçit töreni, Askeri kıtalar, Jandarma müfrezesi, Polis, İzciler, Ortaokul ve alfabe sırasıyla ilkokullar, sporcular ve ulusal kurullar, İtfaiye ve halktan oluşan grupların katılımıyla gerçekleşmiştir. (Yeni Mersin 5 Ocak 1938: 1).

Mersinlilerin, Millî Müdafaa'nın ruhu ve lideri Atatürk'e olan sonsuz minnetlerini, şanlı Türk Ordusuna karşı beslediği saygı ve sevgilerini Müdafaa-i Hukuk'tan doğan Cumhuriyet Halk Partisi'ne olan bağlılıklarını göstermek için Vilayet makamına, Alay Komutanlığı'na, bir heyet gitmiştir. Mersinlilerin saygı ve şükranlarını bildirmek üzere Atatürk'e, Başbakan Celal Bayar'a, Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya'ya, Mareşal Fevzi Çakmak'a telgraflar gönderilmiştir. (Yeni Mersin 6 Ocak 1938: 1). Ayrıca Cumhuriyet Meydanı'nda millî oyunlar ve halk eğlenceleri yapılmış, Halkevi müsamere salonunda tüm halka açık bir temsil verilmiştir. (Yeni Mersin 5 Ocak 1938: 1). Köylerde ve parti il merkezlerinde de çeşitli etkinlikler yapılmıştır.

Taha Toros, Yeni Mersin Gazetesi'nde yazdığı yazıda Çukurova'nın işgalini hatırlatarak kurtuluşa giden yolu şu sözlerle açıklamıştır;

⁵ Mersin Halkevi'nin bandosu şehrin Kurtuluş Günü etkinliklerinde çaldıkları parçalarla törenlerin daha canlı ve coşkulu geçmesine katkıda bulunmuştur. (Halkevi Haberleri İçel: 16).

“İşte onlar da kılıçlarını çektiler, çizmelerini giydiler. Uşaklarıyla, bayraklarıyla cehenneme giderken yolunu şaşırıp cennete giren günahkârlar gibi ovaya saldırdılar. Aldandıkları nokta, sönmüş zannettikleri ateş yığınının külleri arasında parlayan kordu. İşte külden kabuğuna büzülen bu cevher bütün bir cihanı tutuşturmaya kâfi kuvvetin tilsimlerini taşıyordu. Yanıldılar; Çukurova, beyaz bayrak çekerek emperyalizm heyulasını karşılayabilecek ruhsuz bir varlık değildi. O kolayca girilip yerleşilebilecek sahipsiz bir çöl değildi. O münbitti, mahsuldardı bir tohuma bin verirdi. Fakat emperyalizmin zehirli tohumları bu diyarda üreyemezdi. Çukurova bunu haykırdı, dinlemediler. Anavatanın cenubunda düşman istilasına çetin bir kale olan Çukurovalılar azimleri ve Vatanperverlikleri kadar vakur olan Toroslara çekilerek bir buçuk yıl istiklal döğüşünün zaferlerini, Türk kahramanlığının örneklerini gösterdiler. 5 Ocak 1922’de vatan evladına, evlat vatanına kavuştu. Her karış toprağına bin can hediye etmekten çekinmeyen bu vatan çocukları hala o müthiş mücadelenin hatıralarıyla sarhoşturlar. Bugün Toros dağlarının karlı tepeleri, karlı etekleri, ovanın kanlı dereleri hala o günün birer kahramanlık şahidi gibi dimdik duruyor. Bu kahramanlık ve hamaset ülkesi her geçene canlı tarihini anlatıyor. Bugün de o günün alevi ve hızı içerisindeyiz. Bugün başarmakta olduğumuz işlere de o günün hatıralarını maya olarak katıyoruz. Bu mayanın da vereceğı heyecan ve kudret Türk devriminin muvaffakiyetlerine yenilerini her zaman ekleyebilecek bir karakter taşımaktadır. (Yeni Mersin, 5 Ocak 1938, s. 2.).

F. Akbaş ise Çukurova’nın Fransızlar tarafından işgali ve yaşananların ağırlığı şu sözlerle aktarmaktadır;

“Dün Çukurova’nın kurtuluşunun on yedinci yıldönümünü kutladık. Bu kutlayış ve bu büyük bayram çok manalıdır, çok yüksektir. Bir şehrin düşman tarafından işgal edilmesi çok acıdır. Bu acıyı görenler iyi bilirler, daima hür ve serbest yaşamış olan, daima hâkim mevkiinde bulunan bir milletin kölelerinin hakaretine maruz kalması çekilmez, tahammül edilmez bir faciadır. Biz bu faciaları gördük, bu elemeleri bu acıları biz çektik. Bu muhitte evler resmen yağma edildi. Ses çıkaranlar hapse sokuldu. Başkaldıranların başına hançer sokuldu. Ah diyenlerin dilleri kesildi. Dilini uzatanların ağızına kilit vuruldu. Evler yağma edildi, yağma edilmeyenler yakıldı. Bu diyarın her yerinde Türk varlığı varken yok edilmek istendi. Çukurovalı kırk kişiyle Pozantı’da topuyla, uçağıyla, tankıyla bin kişilik bir taburu esir etti. Bu zafer Çukurovalının zaferi oldu ve bu vatan böyle kurtuldu. Çukurovalı zaferin kutlu olsun. Bu yurda hiçbir hain göz daha bakamayacaktır. Bütün dünya bilecektir ki her Türk bir varlıktır, bir kuvvettir, bir kudrettir. Bu kuvvet ve kudrete yan bakan gözlerin ışığı söndürülecektir. Kahraman Çukurovalı bayramın kutlu olsun, sen şen ol, yuvan mesut olsun.” (Yeni Mersin 6 Ocak 1939: 1).

Çukurova’nın Kurtuluş Bayramı Tarsus’ta da büyük bir heyecanla ve etkinliklerle kutlanmıştır. Milli Mücadele şehitlerinin çocukları Türk bayrağını göndere çekmiş ve tören konuşmaların yapılmasının ardından gerçekleştirilen resmigeçit ile sona ermiştir.

Törenden sonra Cumhuriyet Halk Partisi'nde, Halkevi'nde ve Belediye'de bayramlaşma ziyaretleri kabul edilmiş ve Fransızların karargâh olarak kullandığı salonda ziyafet verilmiştir. Toplantının özelliğini eski kumandanlardan Cemal Efe ile İsmail Ferahim'in arkadaşlarıyla hasret gidermek üzere Tarsus'a gelmeleri oluşturmuş ve Cemal Efe Millî Mücadele üzerine bir konuşma gerçekleştirmiştir. Gece ise Şar Tiyatrosu'nda Halkevi Gösteri Kolu tarafından "Ankara Türkiye'nin Kalbidir" piyesi canlandırılmıştır. (Yeni Mersin 7 Ocak 1938: 1).

Kurtuluş Bayramının on yedinci programına göre bütün şehrin bayraklarla süslenmesine ve ışıklandırılmasına karar verilmiştir. Kurtuluş Günü törenine askerler, ortaokul öğrencileri, bando, idman yurdu, milli müfreze katılmış ve tören alanında kendilerine gösterilen şekilde düzen almışlardır. İstiklal Marşı ve Kurtuluş Marşı çalınmış, milli müfreze ve Halkevinden birer kişi konuşma yapmıştır. Öğrenciler tarafından şiirler okunmuştur. Törenin bitmesiyle birlikte Belediye Başkanı ile bayramlaşma yapılmış, bir heyet ile birlikte vilayet makamına ve alay komutanına ziyaret gerçekleştirilmiştir. Törenin sona erdikten sonra akşam da fener alayı düzenlenmiştir. Fener alayı Silifke Caddesi'nden başlayarak Atatürk Parkı'na geçmiş Kışla ve Uray Caddesi'ni takip ederek Cumhuriyet Halk Partisi ve Halkevi binaları önünde sonlandırılmıştır. Akşam saat 20.30'da Halkevi müsamere salonunda gösteri komitesi tarafından bir temsil verilirken Belediye tarafından da balo düzenlenmiştir. (Yeni Mersin 5 Ocak 1939: 3).

1939 yılında kutlanan Kurtuluş Bayramı da önceki senelere benzer bir programla başlamış, kadın, erkek, çocuklardan oluşan büyük bir kalabalık Bozkurt Meydanı'nı doldurmuştur. Millî Mücadele'de savaştan subay ve erler o dönemde kullandıkları kıyafetler ile bir müfreze halinde tören alanına gelmişlerdir. Stadyumda Belediye Başkanı'nın işareti ile başlayan törende Doktor Muhtar Berker halkı Atatürk için üç dakikalık saygı duruşuna davet etmiş ve saygı duruşunun ardından bando Kurtuluş Marşı'nı çalmıştır. Millî Mücadele'ye katılmış olan Veysel Arıkol ve Memleket Hastanesi Dâhili hastalıklar uzmanı Doktor Tahsin Soylu birer konuşma yapmışlardır. Öğrenciler şiirlerini okuduktan sonra resmi geçit yapılmış ve tören sona ermiştir. Belediye Başkanı Mitat Toroğlu, Halkevi Başkanı Mansur Bozdoğan, Cumhuriyet Halk Partisi İlçe Yön Kurul Başkanı Abdullah Ersoy'dan oluşan bir heyet alaya giderek alay komutanını ziyaret etmişlerdir. Mersin'deki kutlamaların benzerleri Tarsus ve Adana'da da gerçekleştirilmiştir. (Yeni Mersin 6 Ocak 1939: 1). 1941 yılında Mersin'in kurtuluşunun on dokuzuncu yıl dönümü münasebetiyle Bozkurt Caddesi'nde Belediye çeşmesi önünde bando, vilayet ve resmi müesseseler erkânı, ortaokul, spor teşekkülleri ve halk toplanmıştır. Burada şehrin kurtuluşunu temsilen Osmaniye Mahallesi istikametinden gelen asker ve milli müfrezeler törenle karşılanmıştır. Karşılama öncesi bando, asker, Milli Müfreze, ortaokul, idman yurdu ve halk Bozkurt Caddesi'nden Uray Caddesi'ne inerek Hükümet Konağı'nın önünde bayrak çekme törenine katılmışlardır. İstiklal Marşı ile birlikte Kurtuluş Marşı'da çalınmış, öğrenciler şiir okumuş ve konuşmalar yapılmıştır. B. Şeref Genç⁶ yaptığı konuşmada Atatürk'ün

⁶ Şeref Genç, Millî Mücadele döneminde Mersin'de işgale karşı mücadeleye katılmış ve Mersin Cephesi'nde "Yılmaz Müfrezesi" kumandanı olmuştur. Bu nedenler Yılmaz Efe olarak anılmaktadır. 1921'de Fransızlarla "Ankara Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Teğmen rütbesiyle Sakarya Savaşı'na katılmıştır. Bkz: (Bozkurt 2013: 408)

Birinci Dünya Savaşı sonunda Çukurova'dan geçerken "Savaş bitmemiştir, silahlarınızı muhafaza ediniz Çukurovalılar" nasihatini hatırlatarak Çukurova halkının bu nasihat doğrultusunda balta, çakmaklı tüfek gibi ellerinde bulunan silahlarla üstün donanımlı askerlere karşı savaştığından bahsetmiştir. Konuşma halk üzerinde büyük etki yaratmış hatta alay komutanı "Yaşasın asil ve kahraman Türk Milleti" diye bağırması ve tüm halk kendisine iştirak etmiştir. (Yeni Mersin 7 Ocak 1941: 1).

Belediye Başkanının başkanlığında bir heyet Valiye, Alay komutanına ve Cumhuriyet Halk Partisi'ne şükranlarını sunmuş ve belediye tarafından Tüccar Kulübünde ordu şerefine çay partisi düzenlenmiştir. Atatürk Parkı'nda eğlenceler yapılmış, Güneş Sinemasında Halkevi Gösteri Kolu tarafından müsamere verilmiştir. (Yeni Mersin 5 Ocak 1941: 3). Tarsus'ta da Kurtuluş Bayramı çok coşkulu kutlanmıştır. Mersin'den 40 kişilik bir müfreze de Tarsus'taki kutlamalarda hazır bulunmuş ayrıca Halkevi tarafından İstikbal piyesi sahnelenmiştir. Parti tarafından Halkevi salonunda verilen çay ziyafetinde Halkevi başkanı Fikri Ünlü tarafından bir hitabe okunmuştur. Bunun ardından Milli Eğitim Müdürü Şefik Ergündüz de bir konuşma yapmıştır. (Yeni Mersin 7 Ocak 1941: 1). Yirminci Kurtuluş Bayramı da önceki yıllara benzer etkinliklerle kutlanmıştır. Yeni Mersin Gazetesi'nde yer alan köşe yazısında Millî Mücadele şu sözlerle anlatılmıştır;

"Bu güzel yurt parçasında oturan kahraman Türklerin gözlerinden dökülen ılık gözyaşları yerine kan dökülmeye başladığı zaman Torosların ötesinden, Anadolu'nun göbeğinden yükselen lahuti bir ses aziz Mustafa Kemal'in gür sesi bütün Çukurovalıları kendisine doğru çağırmaya başladı. Bu sesin karşısında heyecandan heyecana kapılan Çukurovalılar, çoluk, çocuk, genç, ihtiyar, kadın, erkek bir tek ideal uğrunda birleştiler. Ya kurtuluş ya ölüm. Çoluğu çocuğu ile vatan için, namus için, yüce Türk varlığı için Çukurova'da, Toroslarda şaha kalkan kahramanlar yumruk, çakmaklı tüfek, sopa ve buldukları çeşitli silahlarla düşmanın en modern silahlarına karşı koydular. Vatan ve millet için çarpan kalplerini, göğüslerini düşman mermilerine siper yaptılar. Yalın ayak, baş kabak, sonsuz mahremiyet ve yokluk içinde savaşan Türk erlerinin, mert Çukurovalıların önünde bundan yirmi yıl önce küstah ve mağrur düşman diz çökmek mecburiyetinde kaldı. Biz bugün kurtuluşumuzun 20'nci yıl dönümünü kutlarken aziz Çukurova'mızın kurtuluşu uğrunda canlarını seve seve feda edenlerin muhterem ruhları önünde irkiliyoruz. Bize bu kutlu ve mutlu günü yaşatan ebedi şef Atatürk'e sonsuz minnet ve tazimlerimizi sunuyoruz. Milli şefimiz, sevgili Reis-i Cumhuriyetimiz İsmet İnönü'nün etrafında sarsılmaz bir kaya heybetiyle, bir tek iman, bir tek gaye, bir tek düşünceyle dururken kudret ve kuvvetimizin daha birçok mucizeler yaratacağından, istikbalimizden emin bulunuyoruz." (Yeni Mersin 4 Ocak 1942: 1).

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı devam ederken gizli antlaşmalarla yapılan Anadolu'nun paylaşım planı İtilaf Devletleri tarafından 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşması ile hayata geçirilmiştir. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. Maddesine dayanarak yapılan işgallerden biri de yeraltı ve yerüstü zenginlikleriyle ve bulunduğu

konumuyla önemini tarih boyunca koruyan Çukurova olmuştur. Çukurova önce İngilizler daha sonra Fransızlar tarafından işgal edilirken Mersin, 17 Aralık 1918'de işgal edilmiştir. Bölgede meydana getirilen Kuvâ-yı Milliye ile askeri direniş başlarken toplanan kongreler ve derneklerin çalışmalarıyla sivil direniş başlamıştır. Sivil ve askeri direnişin ortaklaşa yürüttüğü hareket sonucunda Çukurova Fransız işgalinden kurtarılmıştır. 20 Ekim 1921 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi ile Fransa arasında imzalanan Ankara Antlaşması ile Millî Mücadele'nin Güney Cephesi kapanmıştır.

Mersin 3 Ocak 1922 tarihinde düşman işgalinden kurtulmuştur. Bu bağlamda 3 Ocak tarihinde kentte çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Kurtuluş Günleri'nde kentin Millî Mücadele'de çektiği sıkıntılar üzerinde önemle durulan konulardan biri olmuştur. Mersin Halkevi'nin büyük katkı sunduğu etkinliklere geniş halk katılımı sağlanmıştır. Şiirler, söylevler ve marşlarla Kurtuluş Günü her yıl büyük bir heyecan ve coşku içinde kutlanmıştır. Millî Mücadele'ye katılan Kuvâ-yı Milliye kahramanlarının anlatımlarında işgal yılları canlı tutulmuştur.

Kurtuluş Günü'nde yapılan tüm etkinlikler Mersin'in yerel gazetesi Yeni Mersin Gazetesi'ne yansımış ve gazete etkinlikleri okuyucusuyla paylaşmıştır. Gazetenin 1935 ve 1942 yılları arasındaki nüshalarından Kurtuluş Günü etkinliklerinin geniş halk katılımıyla gerçekleştiğini görmekteyiz. Her yıl aynı düzenle gerçekleştirilen etkinlik programlarının yanında gazetenin temsili resimlere de yer verdiğini görmekteyiz. Düşmanı yenen Türk başlığı ile verilen temsili resimde Türk'ün gücü sembolize edilmiştir. Bu semboller şüphesiz halka verilen önemli mesajlardandır. Kurtuluş Günü'nde gerek mücahitlerle gerek tören alanında çekilen fotoğraflar, söylevler, telgraflar gazetede ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Kurtuluş Günü'nde gerçekleştirilen etkinliklerle amaçlanan ortak ülkü temelinde halkın birliğinin devam ettirilmesidir. Bu etkinlikler vasıtasıyla Millî Mücadele dönemi ve bağımsızlık için verilen mücadelenin önemi topluma aktarılmıştır.

KAYNAKLAR

19'uncu Kurtuluş Bayramımız Candan Tezahüatla Kutlandı. (1941, 7 Ocak). **Yeni Mersin**.

B. Uluğ, (1941, 5 Ocak). Mersin Cephesi Nasıl Kurulmuştu. **Yeni Mersin**.

BOZKURT, Birgül, (2015). "Yılmaz Müfrezesi Kumandanı Şeref Genç'e Göre Mersin'in İşgali", **Millî Mücadele'de Güney Bölgesi Sempozyumu Bildirileri**, (25-27 Aralık 2013). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, s.403-427.

Bütün Mersinliler Dün Kurtuluş Bayramlarını Heyecanla Kutluladılar. (1939, 6 Ocak) **Yeni Mersin**.

BOZKURT, İbrahim, (2018). "İşgal Yıllarında Mersin (1918-1922)", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 22 (1), s. 407-435.

ÇELİK, Kemal, (2013). Millî Mücadele’de Adana (Güney) Havalisi Komutanları, **Millî Mücadele’de Güney Bölgesi Sempozyumu Bildirileri**, (25-27 Aralık 2013). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, s. 631-670.

ENER, Kasım, (1996). **Çukurova Kurtuluş Savaşında Adana Cephesi**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Halkevi Haberleri. (Şubat 1946). İçel.

Kurtuluş Bayramı’nı Büyük Tezahüratla Kutladılar. (1938, 6 Ocak). **Yeni Mersin**.

Kurtuluş Bayramımız. (1941, 5 Ocak). **Yeni Mersin**.

Kurtuluş Bayramına Hazırlıklar. (1934, 31 Aralık). **Yeni Mersin**.

Kurtuluş günü Nasıl Kutlanacak. (1935, 5 Ocak). **Yeni Mersin**.

Kurtuluş Savaşı’nda İçel. (1971). Türkiye Kuvâ-yı Milliye Mücahit ve Gazileri Cemiyeti Mersin Şubesi Yayınları.

Kurtuluşumuzun 17’ci Yılı’nı Kutlulama Programı. (1939, 5 Ocak). **Yeni Mersin**.

Kurtuluşumuzun 19’uncu Yılı’nı Kutlama Programı. (1941, 5 Ocak). **Yeni Mersin**.

Kutlu Günün Yıldönümü. (1935, 5 Ocak). **Yeni Mersin**.

Mersin Kurtuluş Bayramı. (1932, 11 Ocak). **Hakimiyet-i Milliye**.

Mersin Kurtuluş Günü Hazırlıkları. (1957, 29 Aralık). **Hakimiyet-i Milliye**.

Mersin’in Kurtuluş Bayramı Tesit Edildi. (1932, 7 Ocak). **Akşam**.

Mersin’in Kurtuluş Günü Dün Büyük Gösterişler İçinde Kutlandı. (1935, 6 Ocak). **Yeni Mersin**.

SONYEL, Salâhi R, (2002). “Mondros’tan Samsun’a Türk Kurtuluş Mücadelesinin Doğuşu”, **Türkler Ansiklopedisi**. C. XV, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

TANSEL, Selahattin, (1991). **Mondros’tan Mudanya’ya Kadar**, Cilt I, İstanbul: MEB Yayınları.

Şehrimiz Kurtuluş Bayramı Kutlama Programı. (1938, 5 Ocak). **Yeni Mersin**.

Toros’ta Kurtuluş Bayramı. (1938, 7 Ocak). **Yeni Mersin**.

Toroslu Gençler Kurtuluş Günü İstanbul’da Toplantı Yapacaklar. (1935, 3 Ocak). **Yeni Mersin**.

UÇAROL, Rifat, (1995). Siyasi Tarih (1789-1994). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Ulus. (1937, 1 Ocak).

Yeni Mersin. (23 Şubat 1936, 23 Şubat).

Kurtuluş Bayramımız. (1942, 4 Ocak). **Yeni Mersin**

Ekler

Ek 1: Toroslarda Ulusal Kuvvetlere Başkanlık Edenlerden Bir Grup (Yeni Mersin 5 Ocak 1935)

Ek 2: Düşmanı Yenen Türk-Temsili. (Yeni Mersin 5 Ocak 1939)

Ek 3: Yeni Mersin, Milli Mücadele'ye Katılan Kahramanlardan Bir Grup. (6 Ocak 1939)

Ek 4: Mücahitler Kurtuluş Bayramı'nda (Yeni Mersin, 5 Ocak 1941)

Ek 5: Mücahit Emin Arslan Karakaş (Yeni Mersin, 5 Ocak 1941)

